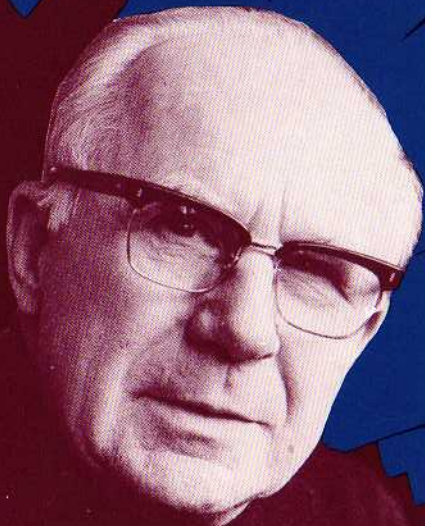

prof. dr.
lucien
de coninck
1909-1988

bioloog
humanist
't zaller

''t zal wel gaan''

(SINDS 1852)

't Zal Wel Gaan

De enige studentenvereniging waar een echt **VRIJ-ZINNIG** student nog terecht kan.

Ben je bovendien **TAALMINNEND**, houd je van **LACHEN**, en een **STEVIGE PINT** dan mag er geen moment meer gearzeld worden. Laat je studeerkamer, de beminde drankgelegenheid of een andere plaats van lichte zeden ogenblikkelijk in de steek en richt je passen naar

CAFE ARTEVELDE

(St. Pietersnieuwstraat, 9000 Gent).

't Zal Wel Gaan

P.S.: Onze vergaderingen gaan door elke **DINSDAG-AVOND** omstreeks **20:30 H**, op de eerste verdieping van bovengenoemd **etablissement**.

Daarom deze bladzijden, die onszelven kunnen helpen door de tegenspraak die zij hopelijk zullen uitlokken, en die anderen wellicht kunnen helpen, door het belichten van enkele min of meer verborgen facetten van het probleem en door de persoonlijke en collectieve denkbeelden die daaruit kan groeien.

Voor de buitenkerkelijke, niet Godsdienstige mens is het van zeer groot belang die wetenschappelijk gefundeerde verklaring van het feit der Moraal zo spoedig mogelijk ter beschikking te hebben als grondslag voor het bepalen der eigen gedragingen en voor de morele opvoeding van de jeugd.

Daarom heeft het hoofdbestuur van het Humanistisch verbond, op 2 en 3 november van vorig jaar, studiedagen ingericht rondom het thema "de Grondslagen van de Moraal". Er waren vier werkgroepen, voor biologie, psychologie, sociologie en filosofie.

Geen enkele dezer afzonderlijke werkgroepen of disciplines had de pretentie (kon de pretentie hebben), alléén, zonder bijdrage van de andere wetenschappen, een voldoende basis te leggen voor één moraal.

Indien wij hier de nadruk leggen op de biologische aspecten van onze gedragingen, dan is dat hoofdzakelijk om reden van onze biologische vorming. Maar daarenboven toch ook nog omdat de mens nu eenmaal in de eerste plaats een biologisch wezen is, en dat die biologische natuur van de mens de grondslag vormt van al zijn andere karakteristieken en mogelijkheden.

Biologie, psychologie en sociologie zijn nog vrij jonge wetenschappen, vooral de beide laatste. Psychologie en sociologie zijn met de biologie verbonden, langs die biologische natuur om van de mens, en langs de dierpsychologie en dier-sociologie.

Biologie en psychologie enerzijds, biologie en sociologie anderzijds gaan in elkander over langs moeilijk af te bakenen grondgebieden.

Nog inniger zijn de banden die de biologie verbinden met de filosofie. Elke wetenschap, ook de biologische, wortelt met haar methodes in de logica en in de waarnemingsfilosofie. Uit de wisselwerking tussen het feitenmateriaal en de onderzoeksmethodes groeit dan een wetenschap, en uit die wetenschap groeien opnieuw inzichten, levens- en wereldbeschouwingen, zodat we opnieuw volop in het gebied der filosofie beland zijn.

Of laat ons het verschijnsel der moraal vergelijken met een tetraëder, begrensd door vier vlakken: biologie, psychologie, sociologie, filosofie, waarvan elk vlak met elk der andere vlakken verbonden is.

Wij zullen voornamelijk het biologisch vlak belichten.

Maar eerst nog zou ik willen wijzen op nog een ander verband tussen wetenschap en moraal, dan het verklarende.

Het spreekt vanzelf dat de wetenschap haar methodes kan ter beschikking stellen voor de beschrijving van het verschijnsel der moraal. Zij kan die methodes ook ter beschikking stellen voor het bereiken van de morele doelstellingen, zoals zij de medicus, de veearts en de landbouwingenieur ter beschikking staan voor het bereiken van hun doeleinden.

Anderzijds vertoont de wetenschap zelve ook morele aspecten, namelijk in haar absolute eerbied voor het feit, en voor de Waarheid die zij zo dicht mogelijk wil benaderen: wetenschap is eigenlijk één zoeken naar waarheid.

B. De moraal en het sociaal karakter van de menselijke samenleving zijn innig met elkander verbonden, niet van elkaar te scheiden.

Het ene, slechts mogelijk door het andere, in voortdurende wisselwerking met elkander verder evoluerend.

Langs de ene kant is de moraal historisch gegroeid uit het verleden, en is zij steeds groeiende uit het hedendaagse, daarin gehoorzaamend aan de wetten der causaliteit; langs de andere kant is zij gericht op de toekomst (doelgericht, teleologisch, finalistisch).

Wat is dat doel waarop de moraal gericht is?

In de eerste plaats het voldoen aan de imperatieve biologische of andere eisen, gesteld door voeding, bescherming en voortplanting.

In de tweede plaats het regelen van de verhoudingen van individu tot individu en van individu tot gemeenschap, en het handhaven van de menselijke samenleving, niettegenstaande de onvermijdelijke conflictsituaties, die ontstaan uit de tegen elkaar opbotsende belangen of eisen van verschillende individuen, of uit de soms tegenstrijdige belangen van individu en gemeenschap of van gemeenschappen onderling.

Het standpunt van de bioloog inzake moraal is enkel te begrijpen indien men rekening houdt met enkele fundamentele aspecten van de biologie, die het gehele denken van de bioloog helpen bepalen.

WETENSCHAP EN MORAAAL BIOLOGISCHE ASPECTEN

(onuitgegeven tekst van Lucien DE CONINCK)

A. *Het gaat om een feit en om zijn verklaring.*

Het feit is het bestaan van een systeem van gedragsregels, van een moraal, waardoor de gedragingen der mensen onderling geregeld worden

Voor elk feit is er een mogelijke verklaring.

Daar is de Kerkelijke verklaring: de menselijke Moraal vindt haar inspiratie in God. De mens ervaart de Goddelijke inspiratie in zijn intuïtief kennen van Goed en Kwaad, in zijn Geweten, waarin de stem van God hoorbaar is voor de individuele mens.

Voor de buitenkerkelijke, niet Godsdienstige mens heeft die verklaring niet de minste waarde. Wie niet gelooft in het bestaan van een persoonlijke God, gelooft niet in de Goddelijke Inspiratie noch in de stem van God.

Voor de buitenkerkelijke moet de verklaring aan andere criteria voldoen: zij moet wetenschappelijk gefundeerd zijn, d.w.z. zij moet de toets van de wetenschappelijke kritiek kunnen doorstaan.

Voor elk feit is een wetenschappelijke verklaring mogelijk.

Wetenschappelijke verklaringen vindt men niet in het eigen Geweten, groeien niet uit het intuïtief kennen, maar kunnen enkel groeien uit het wetenschappelijk onderzoek betreffende het feit.

Het wetenschappelijk onderzoek van de moraal, als feit, is aan gang; laat ons liever zeggen dat het pas begonnen is. De verklaring zal daar noodgedwongen uit volgen.

Het spreekt vanzelf dat in den beginne van een onderzoek, de verklaring nog zeer fragmentair is, en vatbaar voor tal van wijzigingen en oppuntstellingen.

Maar niettegenstaande haar fragmentair karakter is zij voor enkelen onder ons van zo veel nut geweest, dat wij menen ze te moeten voorleggen, als gedeeltelijke basis voor een grondige discussie over de grondslagen van de Moraal. Uit die discussie kan niets anders dan sterkere uitdieping, betere benadering, duidelijker inzicht komen in die zo belangrijke problematiek.

I. Daar is in de eerste plaats het nu vaststaande feit der EVOLUTIE

met de mens als resultaat van een zeer langdurige evolutieve ontwikkeling. Daarbij zijn twee aspecten van zeer groot belang.

Eerst en vooral het aspect "Tijd". Het Leven is begrensd in de tijd: daar is een tijd van geboren worden - een tijd van groeien en bloeien - een tijd van gaan. Dat geldt niet alleen voor elk afzonderlijk individu, maar ook voor elke afzonderlijke soort en zelfs voor het verschijnsel van het Leven in zijn geheel.

Dat Leven is geboren, ontstaan, 2 à 3, misschien 4 à 5 miljard jaren geleden; het is nu nog steeds in volle ontwikkeling, maar gebonden aan de astronomische evolutie van ons zonnestelsel is het gedoemd om eenmaal te verdwijnen.

Vervolgens is daar het aspect der "menswording":

1° de mens is een deel van die evoluerende stroom van het Leven, met alle andere Leven geboren uit eenzelfde begin;

2° de mens is een zeer late vrucht van de Evolutie;

3° alles wat de mens tot mens maakt, d.w.z. zijn lichamelijke structuren en functies, zijn sociale aanleg, zijn verstandelijke vermogens, zijn cultuur, zijn moraal..... het zijn allemaal producten van diezelfde Evolutie.

II. Daar is in de tweede plaats de onderlinge AFHANKELIJKHEID, de onderlinge GEBONDENHEID der dingen.

Alle Leven is volkomen afhankelijk van zijn milieu voor zijn bouwmaterialen en voor de stroom van energie. Deze beiden houden, zonder onderbreking, tussen organisme en milieu een kringloop in stand, voortdurend aangevuld door energie die rechtstreeks of onrechtstreeks afkomstig is van de Zon.

Daarenboven is alle Leven, in zijn Evolutie, eveneens van het milieu afhankelijk. De mutatie-verwekkende factoren veroorzaken genetische accidenten welke de grondstof uitmaken van waaruit de natuurlijke teelkeus, uitgeoefend door datzelfde milieu, vorm en richting geeft aan het evolutief gebeuren.

Elk levend wezen is verbonden met AL het omringende.

Elk dierlijk wezen, ook de mens, ingevolge zijn erfelijke geschiedenis, met haar successie van mutaties, ook van verlies-mutaties - die de eigen mogelijkheid tot synthese van essentiële bouwstenen van de levende substantie, zoals verschillende aminozuren en vitamines verloren deden gaan - is aangewezen op, volkomen afhankelijk van ander plantaardig en dierlijk leven.

Daarenboven is elk menselijk individu volkomen afhankelijk van de menselijke gemeenschap, zonder dewelke de individuele mens niet kan bestaan. Voor de voeding en de bescherming zijn sociale contacten onontbeerlijk. Een uit de gemeenschap gesloten individu gaat ten onder; het kan zich onmogelijk ontwikkelen tot een volwaardig mens. De talrijke gevallen van verlaten kinderen, de enkele voorbeelden van zogenaamde wolfskinderen en de dagelijkse ervaringen uit de weeshuizen leveren het onomstootbaar bewijs van het feit dat normale sociale contacten absolute voorwaarden zijn voor een normale ontwikkeling van de individuele mens.

III. Daar is in de derde plaats het vraagstuk van de "Waardering" van het "Leven".

Het is een feit dat de eerbied voor het leven, als verschijnsel, groeit naarmate de wetenschappelijke analyse ervan vordert, naarmate men inzicht krijgt in de ongehoorde complexiteit, in de historische groei, in de éénheid enerzijds en in de fantastische diversiteit anderzijds van het Leven. Die eerbied is maatstaf voor de waardering van het leven.

Daar zijn echter ook nog een reeks andere feiten die maken dat het "Leven" verbonden wordt met het begrip "waarde", dat het geïntegreerd wordt in ons waardenstelsel.

Het aantal structuren en het aantal functies van de levende substantie en van de levende organismen die kennelijk bijdragen tot, in het teken staan van de handhaving van het leven van het individu of van de overdracht van het leven van de ene generatie op de andere, dat aantal is bijna onoverzichtelijk groot.

Eigenlijk is "Leven" per definitie precies die instandhouding van de kenmerkende structuren en functies.

Daarbij komt dat in veranderende omstandigheden, de reacties van een levend organisme bijna steeds, als de veranderingen in het milieu niet te heftig zijn, leven-bestendigend zijn; overdreven koude, of warmte, of zoutgehalte, of vochtigheid, of droogte, of wat ook, wordt gevlucht; optimale omstandigheden van temperatuur, licht, vochtigheid, e.a. worden zo mogelijk actief opgezocht.

Al die structuren en functies en reacties zijn evenveel indicaties voor het feit dat voor een levend wezen, het handhaven van dat leven een essentiële, fundamentele primordiale waarde is.

Vanzelfsprekend zijn er voor een levend wezen tal van "waarden" die telkens bepaald worden door de behoeften waaraan moet voldaan worden om het leven

te kunnen handhaven. Daar zijn de zogenaamde primaire behoeften die "waarde" geven aan voedsel, water, zuurstof, e.a. die helpen om te voorzien in de behoeften geschapen door honger, dorst, ademnod, en zo meer. Daar zijn de zogenaamde secundaire noden, die bij de sociale organismen aanleiding geven tot het ontstaan van sociale "waarden". Daar zijn bij de mens de behoeften ontstaan door zijn groeiende cultuur, met zijn comfort, met zijn intellectuele en esthetische behoeften, die waarde verlenen aan alles wat aan de een of de andere behoefte kan helpen voldoen. Dat leidt automatisch tot een hiërarchiseren van die waarden in een waardensysteem dat van soort tot soort, en tot op een zekere hoogte van individu tot individu verschillend kan zijn.

En voor wie deze eenvoudige redenering te eenvoudig, te simplistisch kan schijnen, bij gebrek aan inzicht in de complexiteit van het verschijnsel, en die daarom nog niet geneigd zou zijn om het Leven te gaan beschouwen als de allerhoogste waarde, voor hem blijft in elk geval het feit dat gelijk welke andere waarde, gelijk welke andere eis slechts kan gerealiseerd worden als het leven in stand wordt gehouden: de instandhouding van het leven is en blijft absolute voorwaarde voor het bereiken van gelijk welk ander doel.

IV. *Daar is in de vierde plaats de omvang van "het-bepaald-zijn", van "het-gedetermineerd-zijn" van alle levensverschijnselen.*

Twee grote groepen van factoren dragen daartoe bij: enerzijds de erfelijke constitutie; anderzijds het milieu.

Voor wie enigszins vertrouwd is met de wetenschappen van het leven, in het bijzonder met de erfelijkheidsleer, die weet dat er geen structuur is in een levend wezen, geen functie, die niet grotendeels berust op een of meer erfelijke factoren, of zogenaamde "genen". Zij zijn de werkelijke dragers van het leven, zoals woorden de dragers zijn van de gedachten; zij bepalen elke mogelijke structuur, elke mogelijke functie, zij zijn het zaad dat kan kiemen, groeien, bloeien en vrucht dragen als het in een goede akker terechtkomt, of met andere woorden, als het milieu dat toelaat. Want dat milieu vormt de tweede grote groep van determinerende factoren. Zowel voor wat betreft de erfelijke als voor de milieu-factoren, en hun zeer sterk determinerende rol, zijn er talloze voorbeelden. De gehele pathologie, met haar erfelijk-bepaalde afwijkingen, is één onuitputtelijke bron van voorbeelden die aantonen hoe ook in de normale ontwikkeling, erfelijkheid en milieu, tezamen, volledig bepalen, niet enkel vorm en functie, maar ook datgene wat tot het essentieel menselijke behoort: de diep emotionele, sociale natuur en de intellectuele, esthetische en ethische vermogens, m.a.w. de gehele persoonlijkheid van de mens, van elke individuele mens.

Ik geloof niet dat het mogelijk is, voor een natuurwetenschappelijk biologisch gevormd mens, te ontsnappen aan de conclusie dat elke houding en elke gedraging van gelijk welk individu volkomen gedetermineerd is.

Dat daarbij heel wat begrippen als vrijheid, verantwoordelijkheid, vrije wil, erfzonde, en zo meer een andere inhoud, een andere betekenis krijgen dan diegene die daar traditioneel aan verbonden is, spreekt vanzelf.

Laat ons in verband daarmee alleen dit even aanraken: het aantal erfelijk bepalende factoren is zeer groot, te tellen met tienduizenden of met honderdduizenden; het aantal milieu-bepalende-factoren is nog veel groter; in werkelijkheid oneindig groot, en daardoor onmogelijk te overzien, laat staan in rekening te brengen. Dat maakt dat het aantal van wat men in de cybernetica noemt de "Vrijheidsgraden", in een levend systeem, zeer rijkelijk vertegenwoordigd is. Daarbij komt dat elke menselijke persoonlijkheid, vanwege zijn unieke erfelijke samenstelling, elke kans om zichzelf te realiseren, te ontplooiën, tot op een zekere hoogte kan interpreteren als een stukje vrijheid dat veroverd wordt op de dwang van het omringende milieu. Trouwens "vrijheid" is niet iets dat bestaat, niet iets dat verloren gaat: het is enkel en alleen iets dat men kan veroveren, door zich te bevrijden van een bestaande dwang. De natuurwetenschappen en de techniek geven ons talloze voorbeelden van dergelijke bevrijdingen. Zij dragen er nog steeds toe bij de mens te bevrijden van honger en vrees, van tekorten en begrenzingen.

V. *Daar is in de vijfde en laatste plaats, de realiteit van een hiërarchisch systeem in de wereld van het levende.*

Heel eventjes willen wij de voornaamste etappes van dat hiërarchisch systeem terug in herinnering brengen.

Onderaan, als basis van dat alles, de elementaire bouwstenen van de materie: neutronen, electronen, positronen, e.a.; combinaties van dergelijke bouwstenen vormen de atomen der elementen die wij leerden kennen in de scheikunde, en wij weten dat kwantitatieve verschillen, zoals één of meer positieve kernladingen en negatieve electronen, in meer of in minder, op dat niveau een kwalitatieve betekenis krijgen.

Verschillende atomen vormen samen de moleculaire scheikundige verbindingen, waarvan zelfs de meest eenvoudige verbindingen eigenschappen hebben die zeker niet te beschouwen zijn als de som der eigenschappen der samenstellende deeltjes. Enkele eenvoudige scheikundige verbindingen komen samen en vormen die merkwaardige reuzenmolekules, de nucleïne-zuren, die zichzelf vermenigvuldigen in een milieu dat de losse, samenstellende bouwmaterialen

bevat. Daardoor zijn zij per definitie, levende systemen geworden, uiterst eenvoudig, maar levend. Zij zijn in talloze varianten, de materie waaruit de erfelijke factoren van gelijk welk levend wezen zijn opgebouwd. Communauteiten van vele tot zeer vele dergelijke reuzenmolekules van nucleïnezuren, van verschillende aard, met de eiwitten die zij telkens, elk voor zich, weten op te bouwen als de nodige bouwstenen daartoe in hun bereik zijn, dergelijke communauteiten vormen de cel. Wij allen hebben deze leren kennen als de elementaire eenheid van de levende wezens. Maar weinigen, geschoolde biologen, hebben een min of meer duidelijk inzicht over de ongehoorde complexiteit van een dergelijke cel, die enkel te beschouwen en te begrijpen is als een zeer goed georganiseerde maatschappij van duizenden, tienduizenden afzonderlijke, verschillende erfelijke factoren, elk met hun nasleep van producten; dat alles harmonisch geïntegreerd, samenwerkend en zich handhavend, als een wezen met onmiskenbare individualiteit. In de loop der evolutie van de levende wereld zijn veelcellige wezens ontstaan, opgebouwd uit duizenden, miljoenen, vaak miljarden ver dergelijke cellen: zo zijn ontstaan die veelcellige individuen waarvan gij en ik evenvele voorbeelden zijn; dat wij tezamen menselijke gemeenschappen vormen van diversen omvang en van diversen aard, die zich handhaven, die niet louter de som zijn van de samenstellende individuen, maar iets méér, met eigen karakteristieken, met eigen wetmatigheden, met eigen individualiteit, daarop kom ik nog terug. Dat de menselijke gemeenschap, samen met andere, min of meer gelijkaardige gemeenschappen, elk gevormd door afzonderlijke soorten van planten of dieren, tezamen, één grote goed samenhangende levensgemeenschap vormen, opnieuw met eigen wetmatigheden die de instandhouding daarvan moet waarborgen, dat is een stuk werkelijkheid die evenmin van de nodige algemene erkenning geniet. Woestijnvormingen, erosie, e.a. zijn daar gewoonlijk de meest typische voorbeelden van: daar is een bodem, in evenwicht met een bepaalde plantengroei; die plantengroei onderhoudt een min of meer ontwikkelde fauna van plantenetende organismen; deze, op haar beurt, laat het bestaan toe van een zekere hoeveelheid carnivoren. Dan komt de mens, die, in den beginne niet te talrijk, zich weet te integreren in die met het milieu in evenwicht levende fauna van vertebraten en invertebraten. Die mens streeft naar steeds verdere expansie, naar steeds verdere macht over het omgevende; groeiend in aantal, stelt hij aan de bodem eisen die deze laatste niet kan beantwoorden zonder dat het bestaande evenwicht tussen aanbrengst van grondstoffen (zouten, water, e.a.) en tussen afgifte daarvan (oogst) verstoord wordt.

De bodem geraakt uitgeput, ontdaan van de voor de plantengroei nuttige zouten, en de plantengroei kwijnt. Die kwijnende plantengroei wijzigt het klimaat, zodat er minder regen valt, zodat de uitgeputte bodem, verdrogend, zijn flora verliest en naakt aan de wind wordt overgeleverd. Vandaar het begin van een evolutie die regelrecht voert naar de vorming van een droge, onvruchtbare grond, van een woestijn, waarop alle planten- en alle dierenleven onmogelijk wordt.

Dat die grote levensgemeenschap van alle bestaande organismen, van alle mogelijke cosmische factoren afhankelijk is en omgekeerd op haar beurt, ook het uitzicht van de wereld mede helpt bepalen, dat hoeft geen nader betoog.

Maar wellicht is het nodig iets verder uit te wijden over enkele van de schakels in dit hiërarchisch systeem, waarvan het ene niveau niet bestaanbaar is zonder de ondergeschikte en zonder de bovengeschikte niveaus.

Dit hiërarchisch systeem, dat een zeer grote rol speelt in de appreciatie van de verhouding tussen individu en gemeenschap, speelt daardoor vanzelfsprekend eveneens een zeer belangrijke rol in gelijk welk systeem waarin de gedragingen der individuen dienen verklaard te kunnen worden, en waaruit de gedragingen der individuen dienen afgeleid te worden.

Laat ons even stilstaan bij het niveau der menselijke gemeenschap, dat hiërarchisch staat tussen enerzijds de individuele mens, anderzijds de wijdere bio-coenose of levensgemeenschap.

Het bestaan van dat niveau, in ons hiërarchisch systeem, zelfs het bestaan van het hiërarchische "tout court", wordt door tal van moralisten sterk in twijfel getrokken of bestreden, voornamelijk op grond van de misbruiken die door bepaalde sociale of politieke systemen, werden gemaakt van het hiërarchisch systeem: denk aan het nazisme en aan andere vormen van dictaturen die de primauteit van de staat over het individu zo schandelijk geëxploiteerd hebben. Maar nog nooit heeft het misbruiken van een stuk werkelijkheid, die werkelijkheid tot irrealiteit gemaakt.

Het is niet omdat de wetenschap hier en daar misbruikt wordt, dat zij daarmee ophoudt te bestaan. Het is niet omdat sommige politieke stelsels misbruik hebben gemaakt van het feit dat de individuele mens ondergeschikt is aan de collectiviteit der menselijke gemeenschap, dat de realiteit van die hiërarchische ordening daarmee wordt opgeheven.

Die realiteit valt niet te loochenen. Wie enigszins vertrouwd is met de moleculaire basis van de natuur van de levensverschijnselen en met het mechanisme der overdracht van het leven van de ene op de andere generatie, kan aan die realiteit niet twijfelen. Zelfs de eenvoudige wetten der erfelijkheidsleer, zoals men die leert in de hogere klassen van het middelbaar onderwijs, leveren daartoe de nodige materialen.

Want wij weten bijna allen dat wij voor onze genetische samenstelling afhankelijk zijn van datgene wat bij onze conceptie werd bijgebracht aan erfelijke factoren door de moederlijke en door de vaderlijke kiemcellen. Die erfelijke factoren

of "genen", die de basis vormen van alles wat we op gelijk welk gebied zouden kunnen worden, als het milieu daartoe geschikt is, zijn dus tot ons gekomen via vader en moeder, die ons de helft van de mogelijkheden die in hen waren hebben geschonken als hun contributie tot het instandhouden van dat leven dat zij zelve hadden ontvangen.

Maar ook zij hadden hun erfelijke factoren gekregen, telkens voor de helft, van de ene en van de andere ouder, en zo verder, alover grootouders en overgrootouders zien wij, weten wij dat onze erfelijke constitutie van generatie tot generatie overgegeven werd, dat zij zich van generatie tot generatie, vanuit de honderdduizenden individuele mensen, van het volk van zoveel generaties geleden, voor elk van ons, geleidelijk heeft gecondenseerd tot wat wij nu zijn, evenveel individualiteiten, met evenvele volkomen eigen genetische constituties, die zich op precies gelijkaardige wijze geleidelijk zullen oplossen in de opeenvolgende, toekomstige generaties van onze gemeenschap.

Want al zijn wij, als individuele mensen, vanzelfsprekend zeer belangrijke wezens, toch mogen wij daarbij niet helemaal vergeten dat wij tot individuele wezens geworden zijn door die condensatie van dat stel van erfelijke factoren, en dat wij tot personaliteit geworden zijn door de wisselwerking van het milieu, onze menselijke gemeenschap inbegrepen, met dat individueel erfelijk patrimonium.

Trouwens, de groeiende kennis van de verspreiding der afzonderlijke erfelijke factoren heeft in de laatste jaren sterk de nadruk gelegd op het belang, voor het instandhouden van een populatie, van de omvang van deze laatste. Kleine populaties lopen zeer groot gevaar, wegens accidenten in hun erfelijke structuur, geleidelijk te ontaarden en te verdwijnen. Alleen vrij grote populaties kunnen zich handhaven. Daar komen ook wel schadelijke mutaties die het erfelijk patrimonium van de populatie beschadigen; maar het aantal normale individuen blijft groot genoeg om de instandhouding van de populatie te waarborgen, niettegenstaande het sporadisch teloorgaan van erfelijk beschadigde kiemen. Het zijn niet zozeer de individuen die zich door vermenigvuldiging instandhouden, maar wel populaties die zich handhaven.

De individuele erfelijke constituties, in de opeenvolgende generaties, zijn telkens verschillend, maar het erfelijk patrimonium, de "gene-pool" (1) van de gehele populatie blijft op merkwaardige wijze constant, gedurende talrijke generaties. Er is ook nog een andere reden waarom aan de gemeenschap terecht een plaats in de hiërarchische ordening van de levende wereld kan gegeven worden. Elk niveau in die rangorde vertoont tot op een bepaalde hoogte kenmerken van een zekere individualiteit.

Niemand kan nog de individualiteit van de erfelijke factoren betwisten. Zij handhaven zich aldoor de generaties heen, als min of meer onafhankelijke eenheden al blijven zij vanzelfsprekend min of meer afhankelijk van andere erfelijke factoren en totaal afhankelijk van het milieu voor wat betreft de bouwmaterialen nodig voor hun productie en voor hun reproductie. Niemand betwist het individueel karakter van een cel, hoe sterk zij ook afhankelijk moge zijn van andere cellen, hoe sterk zij ook geïntegreerd moge zijn in die éénheid van hogere orde die een veelcellig wezen, een mens b.v., uitmaakt.

Evenmin kan een zekere graad van individualiteit ontkend worden aan elke groep waar een zekere integratie, een zich inschakelen in een groter geheel, plaatsgevonden heeft. Natuurlijk zijn daar heel wat graden in die integratie, en bijgevolg ook in het verwerven van individualiteit.

Een spreeuwenwolk is iets: duizenden spreeuwen vliegen gezamenlijk op, evolueren gezamenlijk door de lucht, strijken gezamenlijk neder: elke spreeuw maakt in die momenten deel uit van een geheel, dat haar gedragingen tot op een vrij grote hoogte determineert. Maar de spreeuwenwolk is slechts een tijdelijk verschijnsel: als de spreeuwen neergestreken zijn, kan de wolk zich oplossen in kleinere groepjes en kunnen individuele vogels als het ware hun vrijheid hernemen.

Volkomen vergelijkbaar met een spreeuwenwolk is de mensenmassa bij sport- of andere manifestaties. Ook daar reageert de individuele mens veelal als een geïntegreerd deel van een min of meer sportieve of vooringenomen massa, en herwint zijn vrijheid slechts bij het ontbinden van de groep.

Op een hogere trap van organisatie, van integratie staan de twee voetbalteams die de tijdelijke mensenmassa hebben doen samentroepen. Elk team is een eenheid op zichzelf, met elke speler, als deel van die eenheid, in dat team geïntegreerd. Hoe sterker die integratie, hoe groter de kansen dat het een goed voetbalteam wordt, en hoe groter tevens de door dat team bereikte graad van individualiteit.

Men kan discussieren over de graad van integratie bereikt door de menselijke gemeenschap, of door de kleinere en grotere eenheden daarvan. Een voetbalteam blijft, niettegenstaande alles, een tijdelijke structuur, ook als de spelers vervangen worden. De menselijke gemeenschap heeft veel grotere bestendigheid; zij blijft, handhaaft zich, ook al zijn het telkens nieuwe mensen die de gemeenschap op gaan bouwen. De integratie van die mensen is op het eerste zicht niet zo bijster sterk ontwikkeld; maar wie de talloze onderlinge afhankelijkheden heeft ontdekt, gaat daar anders over denken.

Om die gedachtengang te resumeren :

- a) elke integratie van verschillende individuen doet automatisch een soort epi-organisme met eigen individualiteit ontstaan ;
- b) de graad van integratie bepaalt de graad van verworven individualiteit van het epi-organisme.

Zoals reeds eerder gezegd, staan talrijke denkers en wetenschapsmensen (Simpson, b.v.) huiverig tegenover het toekennen van een statuut van epi-organisme aan de menselijke gemeenschap of aan bepaalde onderdelen daarvan, op grond van kennelijke misbruiken gepleegd in naam van een staat, of van een volk of van een partij.

Voor hen is en blijft de individuele mens het belangrijkste en heeft gelijk welke gemeenschap geen andere bestaansreden dan de dienst aan de individuele mens. Goed begrepen kan men het daarmee volledig eens zijn, maar die denkers vertrekken van de naar ons oordeel ongewettigde tegenstelling tussen personalisatie (ontwikkeling tot persoon) en socialisatie (uitbouw van de gemeenschapsstructuur).

Gezien in hun historisch perspectief zijn die twee begrippen van "persoon" en "gemeenschap" of hoe men die ook mag noemen, in werkelijkheid volkomen complementair, als de twee facetten van eenzelfde medaille, onafscheidbaar.

De wording tot "persoon", de uitbouw van de individuele persoonlijkheid veronderstelt groeiende verscheidenheid onder de mensen. Die groeiende verscheidenheid leidt tot onderlinge afhankelijkheid, wat automatisch een zekere integratie medebrengt: het aggregaat van individuen wordt een "gemeenschap".

Anderzijds waarborgt de structurele organisatie van die gemeenschap de mogelijkheid tot individuele ontplooiing, het individueel uitgroeien tot "persoon".

Het probleem herleidt zich in feite tot het zoeken naar die vormen van sociale organisatie, van gemeenschapsinstellingen die de grootst mogelijke individuele ontplooiing tot volwaardige personaliteit mogelijk maken. Dit laatste is niet mogelijk zonder het eerste.

Individualisme, in de zin van ontwikkeling tot een harmonische "persoonlijkheid" en socialisme, in de zin van uitbouw der gemeenschapsorganisatie zijn dus zeker geen tegenstellingen, maar integendeel wederzijdse noodzakelijkheden, het ene absolute voorwaarde voor het andere.

Een ander bewijs voor de werkelijkheid van de hiërarchische opbouw van de levende wereld wordt gegeven door de gedragingen van tal van levende wezens

in periodes van nood. Die gedragingen lijken in volkomen tegenspraak met de intense waardering van het leven door het individu. Telkens stelt men inderdaad vast dat individuen het eigen leven in gevaar brengen, en daarbij het leven van andere individuen helpen in stand houden.

Wie enigszins vertrouwd is met de gedragingen van dieren, weet dat de verdediging der jongen, door de moeder of de ouders, in perioden van gevaar, een vrij algemene regel is.

Vogelliefhebbers kennen de schijnaanvallen der pleviertjes en het hulpeloos weghuppelen, als met gebroken vleugel, van de strandplevier. Bij kuddedieren zijn er steeds een of meer dieren die front maken tegenover het gevaar, en de zwakkere leden van de kudde effectief beschermen. Natuurlijk lopen zij daarbij gewoonlijk vrij groot gevaar het slachtoffer te worden van de aanvaller. Maar het blijkt nu eenmaal dat bij verder geëvolueerde dieren, de zorg voor de nakomelingen een zeer belangrijke rol speelt; zo belangrijk dat steeds individuen het eigen leven in gevaar brengen bij pogingen om het leven der komende generatie te redden. Dat dit ook bij de mens zo is, hoeft dus niet te verwonderen: in kritische situaties handelt de mens gewoonlijk zo dat de nakomelingen of de grotere gemeenschap verdedigd wordt, ook als daarbij het eigen leven gevaar loopt. Dat schijnt in tegenspraak te zijn met het principe als zou het leven het hoogste goed zijn. Die tegenspraak verdwijnt echter als de hiërarchische ordening van de levende natuur aanvaard wordt: dan is het leven van de komende generatie belangrijker dan dat van de ouderen; dan is het voortbestaan van de groep, van de gemeenschap, belangrijker dan dat van een individu.

C. Zo belanden we automatisch bij die facetten van de moraal welke een biologische ondergrond hebben.

Het spreekt vanzelf dat wij het daarbij hebben over een moraal voor mensen, niet over een moraal geldig voor alle levende wezens. En daarenboven voor mensen van deze tijd, worstelend met een problematiek van deze tijd, en beschikend over de mogelijkheden van deze tijd, zowel op geestelijk als op technisch gebied.

Wij menen daarbij te mogen steunen op de volgende grondstellingen :

1. Het Leven is, voor het levend wezen, iets waardevols; uiteraard, vanwege zijn structuur en zijn functies, met de daarbij als dwingende noodzaak gevoelde eisen; daarenboven ook nog als voorwaarde voor het bereiken van gelijk welk ander nagestreefd doel.

Daaruit kan men de volgende regel afleiden, geldend voor elk levend wezen, voor elke levende soort, *benaderd vanuit het eigen standpunt*:

“Alles wat het voortbestaan van het leven van het individu (van de gemeenschap) bevordert, is GOED; alles wat dat voortbestaan bedreigt, is KWAAD”.

Daarbij dient rekening gehouden te worden met de vroeger behandelde hiërarchische ordening van de levende wereld, waarbij in geval van conflict tussen de belangen van het individu en die van de grotere gemeenschap, als het voortbestaan van de ene of van de andere op het spel staat, dat dan de belangen van de gemeenschap zwaarder wegen dan die van de enkeling.

Door de historische groei zijn dier en mens volkomen afhankelijk van de planten en de dierenwereld. Dit heeft geleid tot een niet te vermijden strijd om het bestaan tussen verschillende soorten. De mens b.v. is slechts leefbaar ten koste van tal van planten- en dierenlevens. Diezelfde historisch gegroeide afhankelijkheid maakt, dat, als de voorraden niet toereikend zijn, die strijd om het bestaan zich ook binnen eenzelfde soort, onder de mensen bv. ontwikkelt.

Wij beschikken tegenwoordig over geestelijke vermogens en verworvenheden die ons toelaten die strijd onder de mensen tot een haast onmerkbaar minimum te herleiden. Wij beschikken over de vermogens daartoe, maar hebben ze nog maar in zeer onvoldoende mate toegepast.

2. De menswording werd mogelijk gemaakt door de sociale organisatie waarvan de aanleg reeds bij de primaten, waaruit de mens zich ontwikkeld heeft, sinds zowat 50 miljoen jaar aanwezig was.

Zonder die sociale aanleg en de daaruit gegroeide organisatie ware de gehele evolutie van de groep en de evolutie tot mens onmogelijk geweest. Zij blijft voorwaarde voor het individueel bestaan en voor de individuele ontplooiing.

Daaruit groeit de volgende regel, geldend voor alle sociale organismen: de sociale insecten, de kuddedieren, de meeste primaten, de mens:

“Alles wat de sociale aanleg bevordert en de sociale organisatie helpt vervolmaken, is GOED; alles wat die sociale aanleg onderdrukt, en de sociale organisatie minder efficiënt maakt; is KWAAD”.

3. De menswording werd gekenmerkt door de geleidelijke groei van de verstandelijke vermogens; terzelfdertijd ging zij gepaard met het verlies van andere wapens in de “strijd om het bestaan”.

Het voortbestaan van de mens werd daardoor afhankelijk niet alleen van samenwerking (sociale organisatie), maar ook van *verstandelijk inzicht in de situatie*, waarbij wij niet mogen vergeten dat het louter bezit van het werktuig, de goed ontwikkelde hersenen, niet volstaat, dat men dat werktuig ook moet leren gebruiken. Eenzelfde werktuig, in de handen van twee verschillende mensen, kan totaal verschillende mogelijkheden geven. Vergelijk de prestaties van sommige volkeren met die van sommige andere; de biologische mogelijkheden op verstandelijk gebied zijn gelijkwaardig; maar de enen leerden hun hersenen beter gebruiken dan de anderen. Wij leven nu in een wereld waarin alleen goed bruikbare hersenen een goede kans geven tot handhaving. Vandaar dan de derde regel, die uiteraard enkel voor de mens kan gelden:

“Alles wat ertoe bijdraagt de verstandelijke ontwikkeling tot volle ontplooiing te brengen, is GOED; alles wat ertoe bijdraagt de verstandelijke ontwikkeling te remmen, is KWAAD”;

Hetzelfde geldt, vanzelfsprekend voor de wetenschapsverspreiding.

4. Met de groei van onze kennis inzake erfelijkheid blijkt meer en meer het belang van de erfelijke variabiliteit binnen in een populatie, voor de handhaving in een fysisch en anderszins evoluerende wereld; sommige erfelijke constituties kunnen zich wel, andere kunnen zich niet aan bepaalde wijzigingen in het milieu aanpassen; die wijzigingen in het milieu zijn niet altijd te voorzien; maar de grootst mogelijke variabiliteit waarborgt het grootst mogelijk aanpassingsvermogen. Dat geldt niet enkel voor de erfelijke kenmerken die aan de basis liggen van de lichamelijke, maar ook voor die welke ten grondslag liggen aan de psychische en verstandelijke natuur van de mens.

Daarenboven moet men rekening houden met de onvermijdelijke mutatedruk, d.w.z. met de altijd en overal met een zekere intensiteit optredende mutaties, ingevolge natuurlijke, altijd en overal aanwezige mutatieverwekkende factoren: ultravioletstralingen, cosmische stralen, natuurlijke radio-activiteit, fysische en scheikundige shocks, e.a., de mens heeft daar nog enkele zeer belangrijke mutatiebronnen aan toegevoegd: de veel toegepaste Roentgenstraling en de zo buitengewoon gevaarlijke radio-activiteit.

In kleine populaties, door de onvermijdelijke inteelt (huwelijk onder verwanten), is die mutatedruk op de duur fataal; kleine populaties moeten automatisch verdwijnen, tenzij de inteelt onderbroken wordt door vermenging met andere populaties. Grote populaties zijn minder gevoelig voor die mutatedruk, tenzij de grote populatie door economische, religieuze, taalkundige, politieke, e.a. barrières in kleinere populaties wordt verbrokkeld.

Onvermijdelijk volgt daaruit dat enkele vrij algemeen aanvaarde strekkingen te herzien zijn: Raszuiverheid bvb., wat uniformering van alle individuele erfelijke patrimonia medebrenkt, en uitschakeling van zeer veel variabiliteit, blijkt, biologisch gezien, uit den boze te zijn; om dezelfde redenen dient elke poging tot eugenetisch ingrijpen met zeer grote voorzichtigheid en met een veelzijdig waken en wegen te gebeuren want naast schadelijke zou men ook nuttige erfelijke factoren kunnen elimineren. Verder zijn alle barrières, die de vrije omgang onder de mensen belemmeren, te beschouwen als schadelijke, zo spoedig mogelijk op te ruimen hinderpalen op de weg van een harmonische ontwikkeling van de mens van morgen.

Dit alles geldt voor de fysische gezondheid, voor de biologische natuur van de mens.

Maar het geldt, mutatis mutandis, met dezelfde noodwendigheid, voor dat ander erfdeel van de mens, dat naast zijn biologische erfelijkheid, in zo sterke mate, de zuiver menselijke mogelijkheden bepaalt, namelijk zijn sociaal en zijn intellectueel patrimonium. Elke sociale vooruitgang, elke gedachte, elk nieuw inzicht, elke ontdekking, waar ook geboren, wordt erfdeel van de mens, dient toegankelijk te zijn voor alle mensen. Ook daar werkt de ontmoeting van diversiteit in de historische ontwikkeling, van verschil in inzicht of van vertrekpunt, bevruchtend. Ook daar, precies zoals in het biologische, groeit uit de diversiteit een grotere vitaliteit, een sterkere drang tot realisatie, een intenser leven.

Vandaar dan een vierde regel, toepasselijk voor de zuiver biologische, zowel als voor de sociale en intellectuele en culturele aspecten van het mens-zijn:

“Alles wat ertoe bijdraagt de contacten onder de mensen te vergemakkelijken, is GOED; alles wat ertoe bijdraagt die contacten te verhinderen, is KWAAD;

5. Elke mens leeft slechts éénmaal: NU!

Voor de individuele mens is er geen later leven! Niettegenstaande elke wensdroom, elk verlangen naar onsterfelijkheid is dat de nuchtere waarheid, de enige waarheid waarmede een redelijk denkend mens rekening kan houden.

Daar zijn verschillende mogelijke manieren waarop dat ene leven geleefd kan worden: prettige of onprettige manieren, die de mens gelukkig of ongelukkig maken. Dit zijn weliswaar complexe begrippen, moeilijk te definiëren en uiteen te rafelen in tal van afzonderlijke componenten.

Deze zijn trouwens op verre na niet alle van biologische natuur, zodat het weinig zin heeft in deze plaats daarop verder in te gaan, alhoewel uit het éénma-

lige van het menselijk leven, voor het individu, wel degelijk belangrijke gedragsregels te putten zijn.

Wat wij vooral zouden willen beklemtonen, is dit: het Leven, als biologisch verschijnsel, is ons door de vorige generatie gegeven geworden; datgene wat wij ervan maken, elk voor ons, dat wordt ten dele door de gemeenschap, ten dele door onszelf bepaald.

Laat ons, als lid van die gemeenschap en als enkeling daartoe bijdragen opdat elkeen zou kunnen opgroeien als een levenskunstenaar, zijn gehele leven lang ijverend om van het eigen leven, en dat van de anderen, een stukje kunstwerk te maken.

D. Voorlopig moet het bij deze vluchtige schets maar blijven. Het verder uitdiepen volgt beter bij het verwerken van de onvermijdelijke en noodzakelijke kritiek. Het wetenschappelijk funderen van een moraal kan niet het werk zijn van een kleine groep mensen, eenzijdig gevormd in hun manier van denken: alleen als velen, vanuit diverse standpunten, dit zo belangrijke probleem tezamen benaderen, is er kans iets degelijks op te bouwen.

Vandaar deze bladzijden, als mogelijke bijdrage tot een vruchtbare discussie.

Het is zeker niet de eerste maal dat het probleem der moraal vanuit het biologisch facet benaderd werd, al zijn de pogingen daartoe, voor zover wij weten, toch allen vrij recent, van de vorige en van deze eeuw.

De meeste van die pogingen hebben wij slechts leren kennen terwijl we zelf probeerden tot inzicht te komen. Zij hebben over het algemeen, bij de moraal-filosofen, een slechte pers. De expansieve dynamiek van het Leven, de Evolutie, met haar “Strijd om het Bestaan” en haar grote lijnen van vooruitgang in de structuur en in de mogelijkheden van het Leven, het Waarde-element in het Leven en het centraal stellen van het Geluk, de hiërarchische organisatie van de wereld van het levende, met zijn boven de individuen staande epi-organismen, dat alles heeft nu eens hier, dan daar, gediend als partiële basis voor het bepalen van een gedragslijn en zelfs voor het vestigen van een politiek.

Zowel het fascisme als het nazisme hebben er misbruik van gemaakt door het eenzijdig beklemtonen van het onvermijdelijke van een bepaald aspect van de biologie inzake moraal.

Andere pogingen waren te éénzijdig om weerstand te kunnen bieden aan een ernstige kritiek.

Wellicht wachtten onze pogingen eenzelfde lot, al hebben wij getracht, in de sfeer van het biologische, waarmede wij vertrouwd zijn, de eenzijdigheid zoveel mogelijk te vermijden.

Wij zijn van mening dat uit de analyse van de natuur van het Leven, van de mens van de moraal, als automatisch optredend verschijnsel in elk maatschappelijk leven, enkele gedragsregels af te leiden zijn die het voortbestaan, de harmonieuze ontwikkeling en de optimale ontplooiing van elk afzonderlijk individu en van de georganiseerde gemeenschap helpen waarborgen.

Zij vormen een eerste stel van regels die evenwel sleutels zijn voor het ontsluiten van elke concrete situatie, zodat uit de aldus mogelijk geworden analyse een gedragslijn af te leiden is. Vanzelfsprekend hebben nu ook nog de "psychologen", de "sociologen" en de "kultuurhistorici" hun bijdrage te leveren, en wordt het de taak van de "filosofen" om al deze partiële benaderingen kritisch te verwerken en te helpen integreren tot een bruikbare moraalwetenschap.

Dit is naar ons een zeer dringende taak.

Wij leven inderdaad in een zeer sterk en zeer vlug evoluerende wereld, met een zeer sterk evoluerende moraal, waarvoor momenteel een gangbare fundering ontbreekt.

Voor de kritiek en de eisen van de Rede is de gangbare Godsdienstige fundering weggesmolten. Een andere fundering, steunend op de realiteiten, is zeer spoedig nodig.

Zelfs al is zij maar van voorlopige aard: zij zal zich wel, zoals elke wetenschap, geleidelijk verder uitbouwen.

Het doel is eigenlijk tweevoudig:

aan de gemeenschap en aan de individuele mens meegeven:

1° een "methode" van blijvende waarde,

2° een "stel regels" met betrekkelijke waarde,

om voor elke bepaalde situatie bij te kunnen dragen tot het bepalen van een gedragslijn.

Zal het mogelijk zijn dat tweevoudig doel te bereiken? Uit de discussies die hierop moeten volgen, zal dat vlug genoeg blijken.

Intussen zullen wij trachten verder te werken op de ingeslagen weg.

(Deze bladzijden geven de essentie weer van een reeks besprekingen van de werkgroep "Biologie" van de Commissie "Moraal" van het Humanistisch Verbond. Maakten deel uit van die werkgroep: Jan Hublé, Robert Cliquet, August Coomans, Fliet Polk, Raymond Maeckelberghe, Lucien De Coninck. Traden later toe: S. Kiriakoff, Jozef Schell, G. Haspeslagh, R. Coesens, E. Geraert, H. Gysels).

De student Lucien De Coninck (Walter Debroock)	17
Prof. Dr. Lucien De Coninck	
De geleerde, de dichter, de priester (Jan Hublé)	
Lucien De Coninck als verzetsman (Karel Forna)	25
Lucien De Coninck en de Vrijheidsreligie	35
Lucien De Coninck en de structurering van de vrijzinnigheid in Vlaanderen (Walter Debroock en Georges Desjardis)	37
Lucien De Coninck - Modern Humanist (Robert Dille)	43
Wetenschap en Moraal - Biologische aspecten (Inwijding van Lucien De Coninck)	47

(1) "gene-pool" (Engelse uitdrukking) = gemeenschappelijk bezit aan erfelijke factoren, genetisch potentieel van een populatie.